

УДК 94 (477) + 32

ГРИНЕНКО МАРІЯ,

аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФІЛОСОФСЬКА СИСТЕМА МИКОЛИ ШЛЕМКЕВИЧА І ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ УКРАЇНЦІВ

Стаття містить аналіз основних філософських праць Миколи Івановича Шлемкевича - філософа, публіциста, громадсько-політичного діяча, дійсного члена НТШ і УВАН, дослідника історії української культури. Акцентовано на системності філософської спадщини мислителя, її структурній і методологічній спільності. Розглянуто основні напрями наукових досліджень М. Шлемкевича й більш детально - складений ним психоетнічний портрет сучасного українця в працях "Загублена українська людина" та "Українська синтеза чи українська громадянська війна", що стали підсумком інтелектуальних пошуків ученого.

Ключові слова: Микола Шлемкевич; світогляд; творчі сили; синтеза; творча спадщина.

Постановка проблеми. Сьогодні актуальним є питання системного дослідження української філософії й цілком зрозумілим є підвищення інтересу до її чільних представників. Філософська спадщина Миколи Івановича Шлемкевича - філософа, публіциста, громадсько-політичного діяча, дійсного члена НТШ і УВАН, дослідника історії української культури, зокрема, літератури та філософії - залишається мало розробленою. Почасті тому, що його роботи були надруковані в різних виданнях, під псевдонімами, що багато думок Микола Іванович висловлював у промовах, в основному через те, що на нього за радянських часів був навішений ярлик "націоналіста", а це, зрозуміло, не сприяло дослідженню його творчості в СРСР. Те, що роботи Миколи Івановича складають філософську систему, є очевидним фактом, адже вони об'єднані структурною та методологічною спільністю.

Провідною темою його філософських шукань були такі базисні філософські категорії, як "істина", "справедливість", "свідомість". У своїх філософських та історико-філософських працях він порушував питання самоусвідомлення людиною себе, свого місця в соціумі, розглядав проблему типологізації, вималював психоетнічний портрет сучасного українця, намагався знайти наукове підґрунтя для можливості подальшого цивілізованого й демократичного розвитку українського народу.

Стан вивчення проблеми. На сьогодні існують поодинокі присвячені творчості М. Шлемкевича розвідки, але вони не носять системного характеру. Побіжний опис його праць здійснила Наталія Бурачок у своїй статті "Наукова спадщина Миколи Шлемкевича" [1]. У цій праці вона коротко описує основні віхи життя й робить побіжний огляд основних публіцистичних і філософських робіт М. Шлемкевича, зазначає важливість його праць для сучасних дослідників і широкого загалу. Також на увагу заслуговує робота Олександра Кульчицького "Введення в проблематику сутності філософії" [2]. Ця робота є описом і поясненням до праці М. Шлемкевича "Сутність філософії", виданої через 15 років по смерті філософа (власне, О. Кульчицький виступав упорядником до 2 видання 1949 року - Г. М.). Існує ще ряд праць, як-то: "Соціологічна спадщина Миколи Шлемкевича" Іллі Витановича, "Микола Шлемкевич зблизка" Ярослава Заремби, "Проблема позитивізму в тра-

диції українського філософського дискурсу в творчості М. Іванейка" Івана Котія (М. Іванейко - один із псевдонімів, під якими творив М. Шлемкевич), але всі ці праці не мають систематизаційного характеру і є тільки описом певних аспектів творчості та окремих поглядів Миколи Івановича.

Мета статті - аналіз філософської системи Миколи Шлемкевича й розкриття її актуальності для формування світогляду українців. Основне завдання, необхідне для досягнення цієї мети, - висвітлити основні погляди Миколи Івановича Шлемкевича та показати їх актуальність.

Виклад основного матеріалу. Микола Іванович Шлемкевич завжди наголошував на практичному характері філософії, вважаючи, що філософія має бути прикладена до практики або як ідея, або як публіцистика, у якій використовують ті чи інші філософські тези. Про це він згадував і у своїй роботі "Сутність філософії" [3], за яку в 1926 р. здобув у Віденському університеті звання доктора філософії. У цій роботі Микола Іванович визначає філософію як внутрішню сутність символічних систем науки, релігії, мистецтва, культури, він називає філософію "царицею наук". Усі роботи Миколи Івановича націлені на вирішення проблем, які постають перед українським народом на шляху його розвитку й становлення. Саме ця філософська праця підводить його до публіцистики й філософських рефлексій з ухилом у суспільно-політичну "маґму", як висловлюється сам автор. Це приводить мислителя до "філософії життя", життя не в біологічному сенсі, а в культурному, духовному, соціальному.

XX сторіччя було для українців періодом важких випробувань, періодом становлення й самоусвідомлення себе народом, нацією, періодом здобуття державності, незалежності (на жаль, цей період триває в Україні й нині, тому важко недооцінити актуальність праці нашого великого попередника). Чудовим зразком роботи гострого людського розуму, глибокого розуміння соціальних, політичних, культурних та філософських проблем, які поставали перед людиною нового часу, є праця М. Шлемкевича "Загублена українська людина", видана в Нью-Йорку в 1954 році [4]. Мислитель відмічає, що кожна людина природньо прагне щастя, але українці, дурячи себе, вважають щастям забуття. Микола Іванович же наголошує, що для нас нема забуття. Він

завжди був прибічником не теоретизування, а знаходження практичного вирішення проблеми. Таким вирішенням він бачить виведення всіх комплексів на поверхню. Таким чином, його світоглядні пошуки набувають характеру не абстрактного теоретизування, а стають "своєрідною *medicina mentia*" [Там само, с. 13]. Наголошуючи на необхідності усвідомлення власних проблем і пошуку шляху їх подолання, Микола Іванович указує, що вирішення цих проблем є завданням еліти, бо саме філософи, політики й митці мають бути опорою для людей. Велику увагу Микола Іванович приділяє розбору поняття "криза", яке зараз лунає з усіх усюд. На тлі державної кризи, на його думку, виявляються й особистісні кризи, і кризи людських стосунків - криза заторкує всі прошарки суспільства.

Досліджуючи філософсько-політичні питання суспільного устрою, Микола Іванович не оминає й питання моральних. Велику увагу він приділяє вивченню й опису моральнісних засад українців, аплікуючи на них моральні концепції Імануїла Канта, Томаса Гоббса, Фрідріха Ніцше. Підсумовуючи, Микола Іванович пише, що "загублену в світогляді, в порядку життя, в мистецькій творчості людину" слід шукати в її "первісному й інстинктивному щасті" [5].

Світогляд, як відомо є стрижнем людини, і Микола Іванович приділяє йому значну увагу, розмірковуючи над питанням, що ж є основою світогляду нової української людини? Він відкидає очевидну на перший погляд відповідь - "мистецтво" - і розвиває ідеї Тараса Шевченка щодо нової людини - "апостола правди". Апостолами правди Кобзар називає Галілео Галілея й Архімеда, а не великих митців. Ці постаті, на думку Миколи Івановича, об'єднує прагнення до знань і справедливості - саме ці якості він і вважає ідеалом шевченківської людини [6].

Узагалі варто зазначити, що Микола Шлемкевич віддає справедливості чільне місце у світоглядних побудовах українців. У своїй ключовій роботі "Українська синтеза чи українська громадянська війна" він зазначає: "Справедливість - глибокий мотив українського світогляду" [7, с. 8]. І з цим твердженням українського філософа важко не погодитись у світлі подій, що відбулися й відбуваються наразі в Україні.

М. Шлемкевич підводить до думки, що в осередку українського світогляду стояли соціальні й національні ідеї. Він виділяє три творчі сили, що "намагаються організувати, підводити на щораз вищий щабель українську соціологічну масу, нарід" [Там само, с. 10]. Це українське єдиновладдя - монархія, українське народовладдя - демократія й українське провідництво.

Цим трьома творчим силами протистоїть так званий "опір безвладності". Завдання творчих сил Микола Іванович бачить у тому, щоб не тільки "побороти опір безвладності", але й опанувати народну масу. Якщо ж творчі сили не можуть виконати це завдання - вони й самі стають безвладними й перетворюються на анархічні. Така боротьба відбувається протягом усього історичного процесу. На питання, чому ж у цей час боротьби часто зазнають поразки саме творчі сили, М. Шлемкевич дає відповідь: "Творчі сили дуже рідко виступають однозгідно, однонапрямково" [Там само, с. 11]. Філософ указує, що творчі сили часто перебувають у прихованій або й відкритій протидії через взаємні обвинувачення. Він ставить питання про те, як можливо вийти з такої складної ситуації, і робить висновок: "Вихід можливий такий: одна з ідей остаточно перемагає своїх суперниць і формує наше життя на свій стиль. Або друга можливість: три ідеї, що борються за владу, знаходять здорову синтезу і, ставши в один фронт, перемагають

внутрішню анархію, щоб дозріти до остаточного зламання чужих ворожих сил і до закріплення духовної державної суверенності України" [Там само, с. 40].

Микола Іванович говорить про те, що згідно з законами індуктивного мислення остаточною перемогою однієї з них є неможливою й небажаною, бо така перемога означала б перемогу тоталітаризму. Така перемога привела б до зубожіння українського життя. "Та дорога своєю нетерпимістю суперечить навіть українському характерові. Ідейна нетерпимість - це не наш стиль" [Там само, с. 42].

Виходом зі складної ситуації, в якій опинилися українці, мислитель бачить виведення всіх комплексів на поверхню, їх усвідомлення й одноставне розуміння необхідності їх виправлення, прийняття всіх точок зору й ретельний аналіз.

Висновки

1. Провідною ідеєю філософії Миколи Шлемкевича було шукання правди (істини). Ідеаліст за переконанням, він прагнув до здійснення ідеалів Т. Г. Шевченка та І. Я. Франка про добро, правду і красу, виступав за нову українську людину, озброєну ідеєю національної свідомості й соборності.

2. Микола Іванович пройшов важкий життєвий шлях, але завжди залишався вірним сином України. Весь свій досвід, усі свої сили цей видатний мислитель поклав на пошук шляхів розвитку українського суспільства, для віднаходження стійких моральних ідеалів та орієнтирів, результатом яких має бути справедливе й гідне життя. І за життя М. Шлемкевича, і до тепер історія не сприяє здійсненню цього ідеалу для українців, але, за пророчими словами філософа, на події в Україні слід дивитися не як на "останнє прокляття страшного суду історії, але як на чистилище, крізь яке проходить нація, поки увійти в царство своєї свободи" [Цит. за: 8, с. 10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурачок Н. Наукова спадщина Миколи Шлемкевича [Електронний ресурс] / Н. Бурачок // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. - 2013. - Вип. 23 "Історичні науки". - С. 441-446. - Режим доступу : <http://www.pu.if.ua/depart/SlavsHistory/resource/file/Buraczok%20N..doc>.
2. Кульчицький О. Введення в проблематику сутності філософії [Електронний ресурс] / О. Кульчицький // Шлемкевич Микола. Сутність філософії. - Записки НТШ. Т. 191. Париж; Нью-Йорк; Мюнхен, 1981. - 255 с. - Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/4212/file.pdf>.
3. Шлемкевич Микола. Сутність філософії [Електронний ресурс] / М. Шлемкевич. - Записки НТШ. Т. 191. Париж; Нью-Йорк; Мюнхен, 1981. - 255 с. - Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/4212/file.pdf>.
4. Шлемкевич М. Загублена українська людина / М. Шлемкевич. - К. : МП Фенікс, 1992. - 158 с.
5. Гринів О. Історія української філософії [Електронний ресурс] / Олег Гринів. - Львів, 2015. - 290 с. - Режим доступу : <http://www.nru.org.ua/blogs/bloh-oleha-hryniva/1419-istoriya-ukrayinskoyi-filosofiyi>.
6. Артюх В. Про деякі історіософські ідеї в філософській публіцистиці Миколи Шлемкевича: спроба екзистенціальної інтерпретації / В. Артюх // Філологічні трактати. - 2009. - № 3-4. - Т. 1. - С. 8.
7. Шлемкевич М. Українська синтеза чи українська громадянська війна [Електронний ресурс] / М. Шлемкевич. - Львів, 1946. - 63 с. - Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/ideologiya/208-shlemkevich-m-ukrayinska-sinteza-chi-gromadyanska-viyina/>.
8. Пономарьов В. Філософ синтези Микола Шлемкевич [Електронний ресурс] / В. Пономарьов // Тиждень. - 2012. - 26 черв. - С. 10. - Режим доступу : <http://tyzhden.ua/History/53826>.

Гриненко Марія,

аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФИЛОСОФСКАЯ СИСТЕМА НИКОЛАЯ ШЛЕМКЕВИЧА И ЕЕ АКТУАЛЬНОСТЬ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ УКРАИНЦЕВ

Статья содержит анализ основных философских работ Николая Ивановича Шлемкевича - философа, публициста, общественно-политического деятеля, действительного члена Научного общества им. Т. Шевченко и Украинской свободной академии наук, исследователя истории украинской культуры. Сосредоточено внимание на системности философского наследия мыслителя, его структурной и методологической общности. Рассмотрены основные направления научных исследований Н. Шлемкевича и более подробно - составленный им психознаний портрет современного украинца в работах "Загублена українська людина" и "Українська синтеза чи українська громадянська війна", которые стали итогом интеллектуальных поисков ученого.

Ключевые слова: Николай Шлемкевич; мировоззрение; творческие силы; синтез; творческое наследие.

Grynenko Mariia,

graduate student of Taras Shevchenko National University

MYKOLA'S SHLEMKEVICH PHILOSOPHICAL SYSTEM AND ITS RELEVANCE TO UKRAINIANS OUTLOOK FORMATION

The philosophical inheritance of Mykola Shlemkevich remains small worked out for today. In part because his works have been scattered, published in various publications under pseudonyms, in part, because of the fact that he has long been is attached the label "nationalist" and sometimes "nationalist fascist. Mykola's Shlemkevich works fold the philosophical system and it is an obvious fact. They are incorporated by structural and methodological community. It is important to consider the Shlemkevich's philosophical system it in its fullness and integrity, as in his writings thinker pointed not only to the problems faced by Ukrainian, but also on ways to overcome them. Mykola Shlemkevich always marked practical character of philosophy, he considered that philosophy must be added to practice. He also mentioned this in his work "The essence of philosophy", for which in 1926 got in the Viennese university rank of Ph.D. Shlemkevich defines philosophy as the inner essence symbolic systems of science, religion, art, culture. He calls philosophy "the queen of sciences."

"Lost Ukrainian man" published in New York in 1954 is a perfect example of deep understanding of the social, political, cultural and philosophical problems faced man of modern times. Thinker notes that everyone naturally seeks happiness, but Ukrainians believe that happiness is oblivion. Shlemkevich emphasizes that it is not true. He notes that there is no oblivion for Ukrainians. He sees solution in leading out of all complexes on a surface. Solving these problems is the responsibility of the elite, because that philosophers, politicians and artists should be support for people.

Also a philosopher investigates the question of the political system that would answer the necessities of Ukrainians most. In his "Ukrainian synthesis or Ukrainian civil war" published in 1946 philosopher considers the title of "creative forces" (polity). They are: Ukrainian autocracy - the monarchy, Ukrainian democracy - democracy and the Ukrainian leadership. Contrary to the creative forces are the forces of anarchy. Creative forces can not overcome force of anarchy because operate separately. Also creative forces argue among themselves. One's of creative forces victory is undesirable because will result in totalitarianism, and it unusual to Ukrainians. Thus a thinker talks about a necessity to find a consensus, because only together they will be able to bring Ukraine over to prosperity.

Key words: Mykola Shlemkevich; outlook; creative forces; synthesis; artistic heritage.

REFERENCES

1. Burachok N. (2013), Scientific heritage Shlemkevich Mykola, *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu im. V. Stefanyka*, Vol. 23 «Historical science», p. 441-446, available at: <http://www.pu.if.ua/depart/SlavsHistory/resource/file/Buraczok%20N..doc> (ukr).
2. Kulchytsky Olexander (1981), Introduction to the essence of philosophy issues, in: *Shlemkevich Mykola. The essence of philosophy*, Zapysky NTSH, Vol. 191, Paris, New York, Munich, 255 p. (ukr).
3. Shlemkevich M. (1981), The essence of philosophy, *Zapysky NTSH*, Vol. 191, Paris, New York, Munich, 255 p., available at: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/4212/file.pdf> (ukr).
4. Shlemkevich M. (1992), *Lost Ukrainian man*, Phoenix Publisher, Kyiv, 158 p. (ukr).
5. Hryniv O. (2015), History of Ukrainian philosophy, W.p., Lviv, 290 p., available at: <http://www.nru.org.ua/blogs/bloh-oleha-hryniva/1419-istoriya-ukrayinskoyi-filosofiyi> (ukr).
6. Artiukh V. (2009), Some historiosophical philosophical ideas in journalism Mykola Shlemkevich: attempt existential interpretation, *Filolohichni traktaty*, № 3-4, Vol. 1, p. 8 (ukr).
7. Shlemkevich M. (1946), *Synthesis Ukrainian or Ukrainian civil war*, Lviv, 63 p., available at: <http://diasporiana.org.ua/ideologiya/208-shlemkevich-m-ukrayinska-sinteza-chi-gromadyanska-viyna> (ukr).
8. Ponomariov V. (2012), *Synthesis Philosopher Nicholas Shlemkevich*, *Tyzhden*, 26 Jun, p. 10, available at: <http://tyzhden.ua/History/53826> (ukr).

© Гриненко Марія

Надійшла до редакції 13.03.2016